

MEZINÁRODNÍ BESTSELLER

CÍSAŘ ŘÍMSKÝ

VLÁDA NAD STAROVĚKÝM ŘÍMSKÝM SVĚTEM

MARY
BEARDOVÁ

CÍSAŘ ŘÍMSKÝ

DALŠÍ KNIHY MARY BEARDOVÉ

Civilisations

Twelve Caesars

Women & Power

SPQR (česky *SPQR*, Grada 2025)

Pompeii

The Roman Triumph

Laughter in Ancient Rome

Confronting the Classics

It's a Don's Life

All in a Don's Day

The Parthenon

The Colosseum (s Keithem Hopkinsem)

CÍSAŘ ŘÍMSKÝ

VLÁDA NAD STAROVĚKÝM ŘÍMSKÝM SVĚTEM

MARY BEARDOVÁ

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

*Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.*

*Automatizovaná analýza textů nebo dat ve smyslu č. 4 směrnice 2019/790/EU a použití této knihy k trénování AI **jsou bez souhlasu nositele práv zakázány**.*

Originally published by Profile Books Ltd, 29 Cloth Fair, EC1A 7JQ London, Great Britain
under the title: Emperor of Rome.

Designed by James Alexander / Jade Design

Obrázek na obálce Depositphotos, © EvrenKalinbacak

Copyright © Mary Beard Publications, 2023

Czech edition: © 2026 Grada Publishing, a. s.

Mary Beardová

Císař římský

Vláda nad starověkým římským světem

Přeložili Dina a Jan Podzimkovi

Odpovědný redaktor Milan Bronclík

Sazba Artedit, spol. s r. o.

Výtiskl FINIDR, s. r. o.

Počet stran: 528

Vydala Grada Publishing, a. s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

jako svou 10 647. publikaci

První vydání, Praha 2026

ISBN 978-80-271-8563-4 (pdf)

ISBN 978-80-271-6114-0 (print)

Publikace z nakladatelství Grada Publishing, a. s., si můžete zakoupit u svého knihkupce
nebo objednat v zákaznickém servisu nakladatelství Grada Publishing, a. s., U Průhonu 22,
170 00 Praha 7, tel.: 234 264 511, e-mail: obchod@grada.cz, www.grada.cz.

Na Slovensku objednávejte knihy na adrese: Zásielková služba Grada Slovakia, spol. s r. o.,
Moskovská 29, 811 08 Bratislava, Slovensko, tel.: 02/556 45 189, e-mail:
grada@grada.sk.

OBSAH

Hlavní postavy

vii

Mapy

x

Vítejte

xv

Prolog: Večeře u Heliogabala

1

1 · Vláda jednoho muže: Základy

24

2 · Kdo je na řadě? Umění nástupnictví

57

3 · Mocní u stolu

83

4 · Co skrývají paláce

122

5 · Lidé z paláce: Císař na svém dvoře

171

6 · Při práci

216

7 · Volný čas?

253

8 · Císař v cizích zemích

288

9 · Tváří v tvář

325

10 · „Asi se ze mě stává bůh“

370

Epilog: Konec jedné éry

398

CO JE PO JMÉNĚ 409

K DALŠÍMU ČTENÍ A JAKÁ MÍSTA NAVŠTÍVIT 412

SEZNAM VYOBRAZENÍ 459

ČASOVÁ OSA 468

PODĚKOVÁNÍ 473

REJSTRÍK 475

HLAVNÍ POSTAVY

JULIOVSKO-CLAUDIOVSKÁ DYNASTIE

JULIUS CAESAR, po porážce Pompeia Velikého se v roce 48 př. n. l. stal *diktátorem* Říma; zavražděn v roce 44 př. n. l.

AUGUSTUS (Oktavián), adoptivní syn Julia Caesara. Po porážce Antonia a Kleopatry v roce 31 př. n. l. se stal jediným vládcem, a to až do roku 14 n. l. Jeho druhou manželkou byla **LIVIA**.

TIBERIUS, vlastní syn Livie a adoptivní syn Augustův, vládl v letech 14–37 n. l. Šuškal se, že v jeho smrti měl prsty Caligula.

CALIGULA (Gaius), pravnuk Augustův, vládl v letech 37–41. Zavražděn vlastními strážci.

CLAUDIUS, synovec Tiberiův, vládl v letech 41–54. Jeho třetí manželkou byla **MESSALINA**, čtvrtou pak **AGRIPPINA** (mladší), která ho podle nepotvrzených pověstí zavraždila.

NERO, vlastní syn Agrippiny a adoptivní syn Claudiův. Vládl v letech 54–68. Donucen k sebevraždě po vojenské vzpouře.

OBČANSKÁ VÁLKA 68–64 N. L.

Tři císaři, z nichž každý vládl pouhých pár měsíců: **GALBA**, **OTHO** a **VITELLIUS**

FLAVIOVSKÁ DYNASTIE

VESPASIÁN, konečný vítěz v občanské válce. Vládl v letech 69–79.

TITUS, vlastní syn Vespasiánův. Vládl v letech 79–81. Šuškal se, že v jeho smrti měl prsty Domicián.

DOMICIÁN, vlastní syn Vespasiánův. Vládl v letech 81–96. Zavražděn při palácovém převratu.

„ADOPTIVNÍ“ CÍSAŘI – ANTONINSKÁ DYNASTIE

NERVA, zvolený senátem. Vládl v letech 96–98.

TRAJÁN, adoptivní syn Nervův, španělského původu. Vládl v letech 98–117. Jeho manželkou byla **PLOTINA**.

HADRIÁN, adoptivní syn Trajánův, španělského původu. Vládl v letech 117–138. Jeho manželkou byla **SABINA**.

ANTONINUS PIUS, adoptivní syn Hadriánův. Vládl v letech 138–161. Jeho manželkou byla **FAUSTINA** (starší).

MARCUS AURELIUS, adoptivní syn Antonina Pia. Vládl v letech 161–180. Jeho manželkou byla **FAUSTINA** (mladší).

LUCIUS VERUS, adoptivní syn Antonina Pia. Spoluvládce Marca Aurelia v letech 161–169. Zemřel na mor (i když se šuškal, že ho otrávil jeho nevlastní matka).

COMMODUS, vlastní syn Marca Aurelia a Faustiny. Vládl v letech 180–192 (a od roku 177 jako spoluvládce Marca Aurelia). Zavražděn při palácovém převratu.

OBČANSKÁ VÁLKA 193

Čtyři krátce panující císaři či uchvatitelé: **PERTINAX**,
DIDUS JULIANUS, **CLODIUS ALBINUS**,
PESCENNIUS NIGER

SEVEROVSKÁ DYNASTIE

SEPTIMIUS SEVERUS, konečný vítěz v občanské válce, severoafrického původu. Vládl v letech 193–211. Jeho druhou manželkou byla **JULIA DOMNA**, původem ze Sýrie.

CARACALLA, vlastní syn Septimia Severa a Julie Domny. Vládl v letech 211–217 (předtím společně se Septimiem a Getou). Zavražděn během vojenského tažení.

GETA, vlastní syn Septimia Severa a Julie Domny. Spoluvládce se svým otcem a bratrem v letech 209–211. Zavražděn na příkaz Caracally.

MACRINUS, z vrstvy jezdců, chopil se moci po zavraždění Caracally. Vládl v letech 217–218. Svržen Heliogabalovými přívrženci.

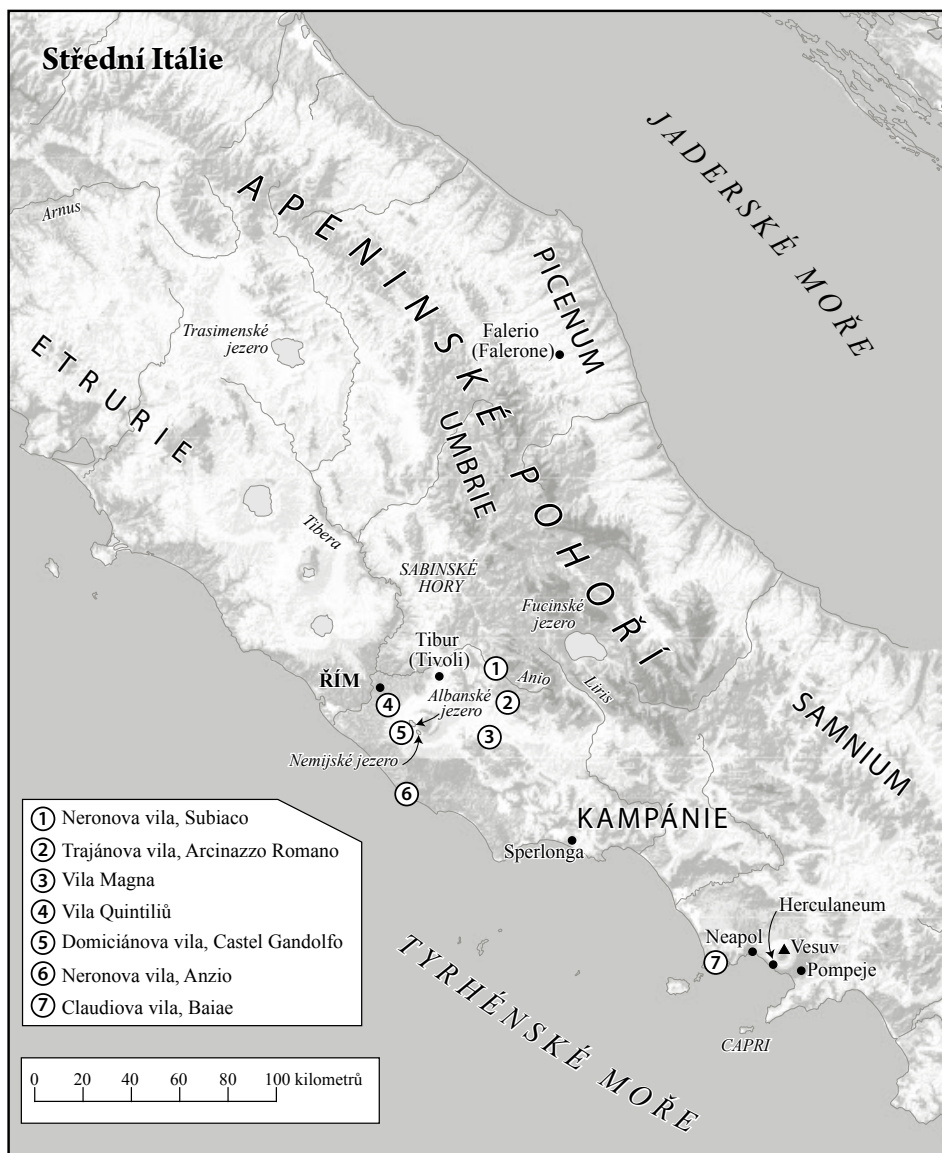
HELIOGABALUS, prasynovec Julie Domny, syrského původu. Vládl v letech 218–222. Zavražděn vlastními strážci.

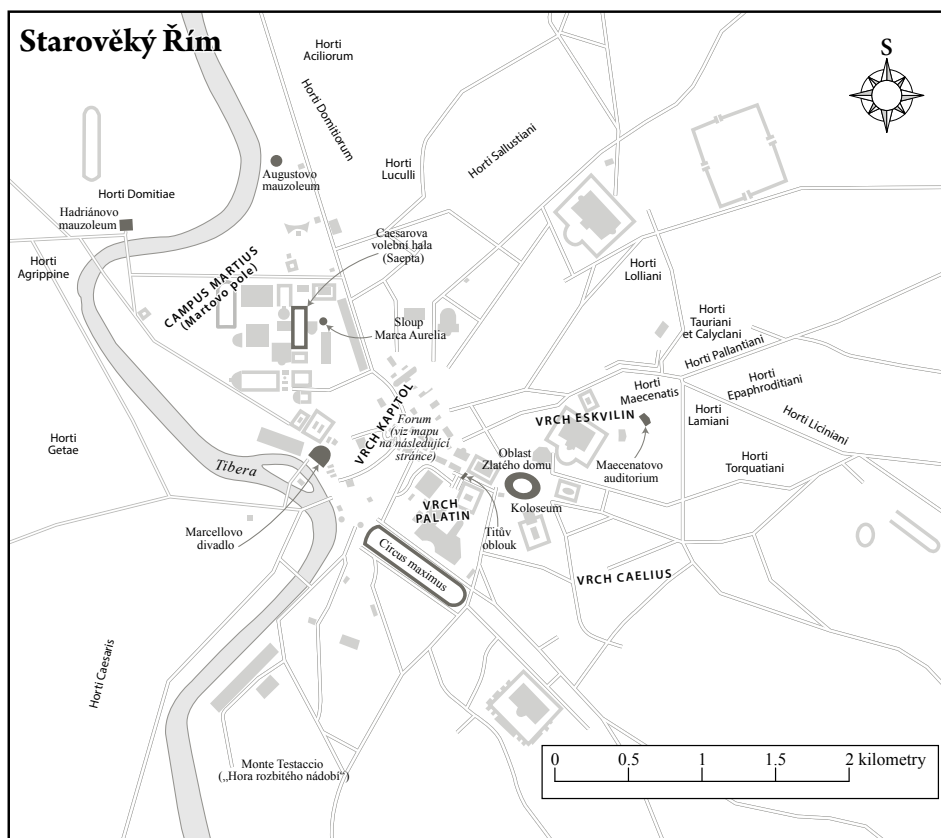
ALEXANDER SEVERUS, bratranec a adoptivní syn Heliogabala, syrského původu. Vládl v letech 222–235. Zavražděn během vojenského tažení.

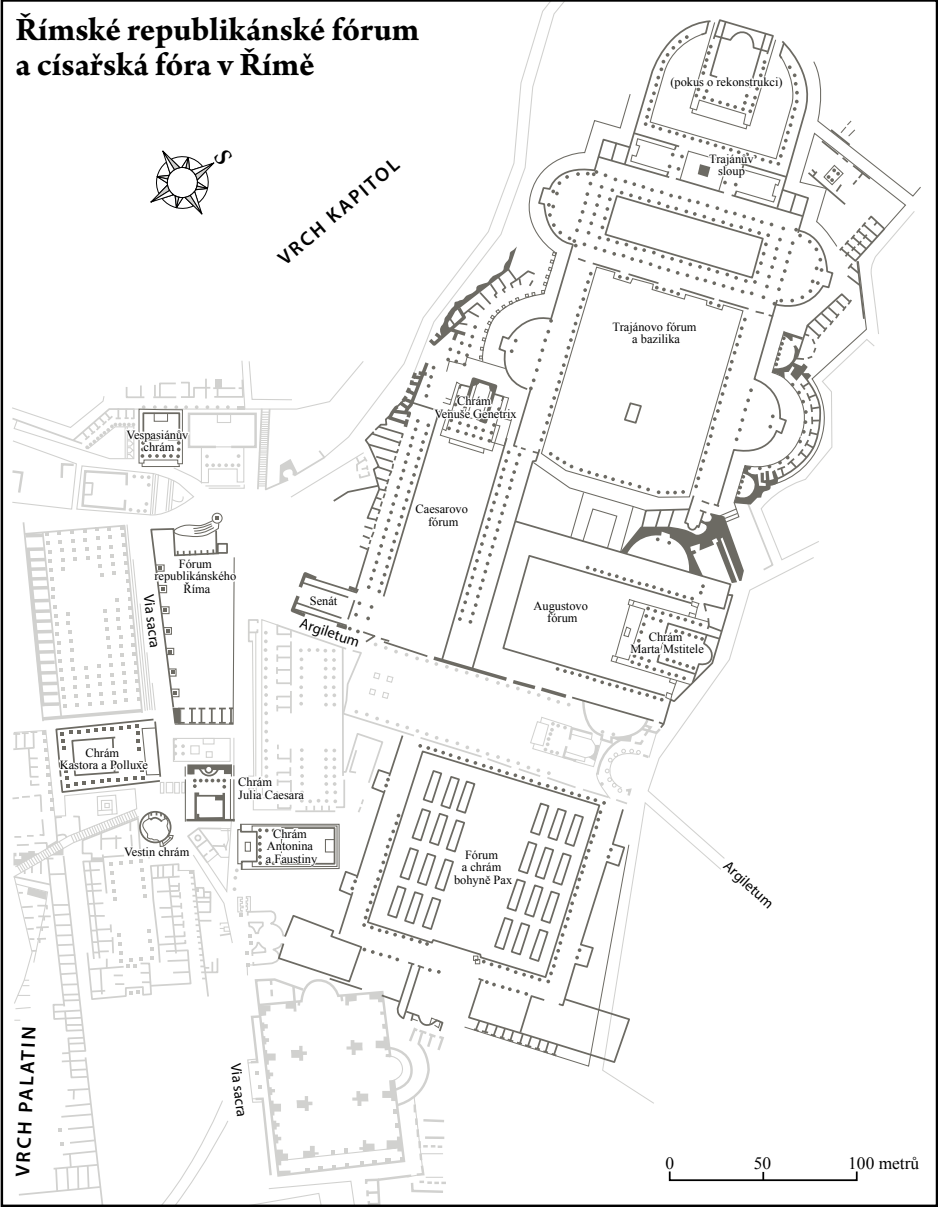

Starověký Řím

Římské republikánské fórum
a císařská fóra v Římě

VÍTEJTE...

... ve světě římských císařů. Někteří, například Caligula a Nero, jsou dodnes synonymem pro excesy, krutost a bezohledný sadismus. Jiní, jako „filozof na trůně“ Marcus Aurelius se svými *Hovory k sobě*, se i nyní velmi dobře prodávají. Další jsou prakticky neznámí, a to i odborníkům. Kdo dnes tuší něco o Didii Julianovi, který si v roce 193 n. l. na pár týdnů údajně zakoupil místo na trůně, když se císařská garda rozhodla prodat říši tomu, kdo nabídne nejvíc?

Kniha *Císař římský* se zabývá fakty i smyšlenkami o těchto vládci starověkého římského světa a pokládá si otázky, co a z jakých důvodů dělali a proč se jejich příběhy vyprávějí tak extravagantním až bulvárním způsobem. Věnuje se také závažným otázkám moci, korupce a konspirací. Stejně tak ale obrací pozornost i ke každodenním praktickým stránkám jejich života. Co a kde jedli? S kým spali? Jak cestovali?

Na stránkách knihy se seznámíme s řadou lidí, kteří sami císaři nebyli a ani se jimi stát nechtěli, ale umožňovali existenci tohoto systému v říši: s opatrnými aristokraty, otroky-kuchaři, příčinlivými tajemníky, dvorními šašky – a dokonce i s lékařem, který léčil jistého mladého prince ze zánětu mandlí. A setkáme se i s mnoha ženami a muži, kteří onomu muži na vrcholu předkládali své problémy, velké i malé, od ztracených dědictví po nočníky padající s fatálními následky z oken v horním patře.

Hlavní postavy mé knihy však tvoří téměř třicítka císařů a jejich partneři či partnerky. Římské říši vládli od Julia Caesara (zavražděného v roce 44 př. n. l.) po Alexandra Severa (zavražděného v roce 235 n. l.).

V mé předchozí knize *SPQR*, která pojednává o vývoji Říma v průběhu tisíce let od 8. století př. n. l. do 3. století n. l., hráli tito panovníci relativně malou úlohu. A to z velmi dobrého důvodu. Jakmile byl v 1. století př. n. l. za prvního císaře Augusta naplno zakotven systém vlády jednoho muže, po dalších více než 250 let se toho v celkovém měřítku mnoho neměnilo: území římské říše se téměř nerozšiřovalo, bylo spravováno víceméně stále stejně a také politický život v samotném Římě se řídil podle ustáleného vzoru. V této knize však chci císaře vrátit zpět do středu pozornosti. Nebudu jejich životní dráhy procházet jednu po druhé a některým, jako je Didius Julianus, nevěnuji více než jen letmou zmínku. A rozhodně od svých čtenářů neočekávám, že si všechny ty jednotlivé vládce zapamatují. To nedělá nikdo: pro přehlednost proto na stranách vii–ix uvádím praktickou a stručnou tabulku s přehledem všech císařů. Namísto toho se budu zabývat tím, co to ve skutečnosti *znamenal*o být římským císařem. Položím pár základních otázek o tom, jak vlastně tomu obrovskému území, které bylo teoreticky pod jejich kontrolou, vládli, jak s nimi komunikovali jejich poddaní a zda je vůbec možné zachytit, jaký to byl pocit sedět na trůně.

V knize *Císař římský* se vyskytuje méně psychopatů, než byste možná očekávali na základě obrazu imperiálního Říma ve filmech. Tím nechci popřít, že podle našich měřítek byl římský svět téměř nepředstavitelně krutý a často se v něm umíralo předčasně. Nehledě na stovky tisíc nevinných obětí moru, zbytečných válek či zřícených sportovních stadií byla nejzazším způsobem řešení sporů, politických i jiných, vražda. „Kuloáry moci“, stejně jako řada jiných, prostších chodbiček v Římě, byly odjakživa potřísněné krví. Přežití římské říše jakožto systému by nicméně nedávalo smysl, pakliže by mu vládla řada vyšinutých autokratů. Mě více zajímá, jak ony příběhy šílenství vznikly a jak se záležitosti říše doopravdy spravovaly, a také obavy obyvatel Říma, že vláda jeho imperátorů sice není až tak zalitá krví (to očekávali), ale že jde o podivnou a znepokojivou dystopii postavenou na podvodech a klamu.

Ničí vláda nevystihuje tyto dystopické strachy lépe než doba příležitostně vzpomínaného, ale zpravidla polozapomenutého Heliogabala. A právě u něj kniha *Císař římský* začíná.

Mary Beardová, Cambridge, prosinec 2022

PROLOG

VEČEŘE U HELIOGABALA

Vražedný hostitel

Heliogabalus byl dospívající Syřan, který se stal císařem Říma v roce 218 n. l. a zůstal jím až do svého zavraždění v roce 222. Zároveň byl také nezapomenutelně marnotratným, vynalézavým a občas sadistickým hostitelem večírků. Jak vyprávějí starověcí spisovatelé, u něj podávaná menu byla velice důvtipná. Někdy bylo jídlo odlišeno podle barev, například všechno bylo zelené nebo modré. Jindy zahrnovalo exotické (popřípadě odporně nechutné) delikatesy, a to i na poměry náročných standardů římského trhu (velbloudí patičky nebo plameňáčí mozečky, zatímco císařovým psím mazlíčkům byla ve stejnou dobu podávána husí játra). Občas popustil oťěže svému zlovolnému – nebo dětinskému – smyslu pro humor a přizval si k večeři „tematické“ spolustolovníky: skupiny osmi holohlavců, osmi mužů s jedním okem nebo s kýlou, případně osmi výrazně obézních hostů, kteří vyvolali krutý smích, když se všichni pospolu nevešli na hodovní lehátko.

Mezi jeho další večírkové triky patřily prdící polštářky (zde vůbec poprvé zaznamenané v západní kultuře), které se pod hosty postupně vyfukovaly, až dotyční skončili na podlaze, či falešné jídlo z vosku nebo skla servírované nejméně významným hostům, kteří tak byli nuceni strávit večer s kručícími žaludky a sledovat, jak jejich výše postavení spoluhodovníci jedí skutečné pokrmy. A nechyběli ani ochocení lvi, leopardi a medvědi, vypuštění mezi hodovníky vyspávající

po nemírném hýření z předchozího večera. U hostů vyvolali takové překvapení, že někteří z nich po probuzení zemřeli – ne proto, že by je zvířata napadla, ale strachy. Stejně smrtící, což uchvátilo představivost malíře z 19. století Lawrence Alma-Tademy, bylo setkání, při kterém Heliogabalus údajně zasypal své spolustolovníky takovým množstvím okvětních lístků, že je tím zadusil (viz obrazová příloha 1).

Císařovy slabosti se však neomezovaly jen na tyto pochybné hostitelské taktiky. Podle všeho si natolik potrpěl na výstřednost, že si nikdy nevzal stejný pár bot dvakrát (což zvláště připomíná Imeldu

1. Mramorová portrétní bysta Heliogabala. Mladičký, teprve dospívající císař je na ní zachycen s dlouhými kotletami a náznakem knírku a jen stěží vypadá jako zrůda, jíž se zdá být podle popisů v literárních líčeních jeho vlády.